

Huidkruipsels in het hoofd

Patiënten met parasietenwaan menen stellig geïnfecteerd te zijn door beestjes of bacteriën op of vlak onder de huid. Op het psychodermatologisch spreekuur van Erasmus MC neemt de behandelaar dat uiterst serieus.

Kenmerkend: een kwart van de mensen met een parasietenwaan neemt een doosje, potje, zakje of stukje plakband mee naar de spreekkamer. Vol pluisjes, schilfertjes of korreltjes. Dermatoloog in opleiding drs. Patrick Kemperman: "Daarmee hopen ze de huis- of huidarts te overtuigen van het vóórkomen van jeukende beestjes of bacteriën. Het maakt het wel een stuk makkelijker om de diagnose te stellen als een patiënt daarmee aan komt zetten. Wij noemen dat het 'matchbox sign', het bewijs in een luciferdoosje is typerend voor deze waanstoornis." Wat daarnaast opvalt, is dat de patiënt vooral krabwondjes heeft op plekken waar hij of zij zelf gemakkelijk bij kan. Op armen, benen en romp; links bij de rechtshandigen en rechts bij de linkshandigen

Toch niet gek?!

Sinds 2005 draait de afdeling Dermatologie van Erasmus MC een psychodermatologisch spreekuur, onder andere bedoeld voor patiënten bij wie jeukklachten geen directe lichamelijke oorzaak hebben. Niet alleen is er per consult meer tijd beschikbaar (ruim een half uur), daarnaast nemen de dermatologen de klachten uiterst serieus. Want jeuk kan wel degelijk tussen de oren zitten én het dagelijkse leven totaal ontwrichten, zowel geestelijk als sociaal. Patrick Kemperman: "Als je botweg tegen een patiënt zegt: 'U veroorzaakt of verzint de jeukklachten zelf', ben je hem of haar kwijt.' 'Ik ben toch niet gek?!', denkt zo iemand dan. We willen voorkomen dat mensen tussen wal en schip belanden. Of dat ze gaan *shoppen* bij collega-dermatologen. De kans dat de patiënt geïsoleerd raakt, wordt zo alleen maar groter."

Hotline

De wanhoop door onbegrip over de vermeende beestjes kan hoog oplopen. In de dermatologische vakliteratuur staan gevallen

beschreven van mensen die hun arts aanvielen of zelfmoord pleegden. Toch is direct doorverwijzen naar psychiater bij parasietenwaan meestal niet zinvol, de patiënt voelt zich niet serieus genomen en verlaat het pand. De huidarts zal daarom eerst een vertrouwensband proberen op te bouwen. Met een *hotline* naar de afdeling Psychiatrie als achterwacht. "Want", zo zegt Kemperman: "Parasietenwaan is vooral een psychiatrisch probleem. Door de krachten met psychiatrie te bundelen is de behandeling van de patiënt optimaal."

Geen fobie of tic

Parasietenwaan is niet hetzelfde als een fobie. In dat laatste geval staat de angst om geïnfecteerd te raken op de voorgrond. Ook is het geen obsessieve compulsieve stoornis, waarbij iemand bijvoorbeeld dwangmatig zijn handen wast om de angst om 'vies' te zijn probeert te bezweren. Tot slot bestrijdt het placebo-effect de kwaal niet. Via de huisarts heeft een patiënt vaak al desinfecterende zalfjes, lotions of antiparasitaire middelen voorgeschreven gekregen, die niets hielpen.

Vier patiënten

Patrick Kemperman heeft op het psychodermatologisch spreekuur, bijgestaan door dermatoloog dr. Bing Thio, tot op heden circa tien mensen met een parasietenwaan gezien.

Eén ervan betrof een dame van in de vijftig die met haar man in hun Franse vakantiehuis verbleef. De huisarts aldaar stelde vast dat de hevig jeukend plekje waar zij last van had waren veroorzaakt door de *aoûtat* (oogstmijt of herfstmijt, die zich vanaf de maand augustus - vandaar de naam - in het gras nestelt, onzichtbaar voor het blote oog).

Parasietenwaan

- De patiënt heeft jeuk en wijt dit aan levende wezentjes op of onder de huid.
- Lichamelijk onderzoek levert niets op.
- Het betreft een psychose van het somatische type, gekarakteriseerd door een waanstoornis met één symptoom. In tegenstelling tot schizofrenie blijven de overige mentale functies meestal normaal.
- Vrouwen hebben er vaker last van dan mannen, en dan vooral 50-plussers.
- Deze waan op jonge leeftijd kan duiden op drugsgebruik of een voorbode zijn van een ernstige psychose.
- De aandoening is op zichzelf staand (primair) of bijkomend (secundair), in combinatie met onder andere depressie, hart- en vaatziekten, dementie of diabetes.
- In de dermatologiepraktijk telt men maar 1 patiënt per behandelaar; in de psychiatrie gaat het om ongeveer 3 van de 1000 opgenomen patiënten.
- De precieze oorzaak van parasietenwaan is onbekend, waarschijnlijke gaat het om een verstoring in de dopaminehuishouding in de hersenen.
- Behandeling: anti-psychotica.

Hoewel die onschuldige infectie gewoonlijk na een week of twee over is, bleef mevrouw maandenlang klachten houden. Ze kon de beestje aanwijzen: 'Kijk, daar zit er weer één. Ziet u hem springen?'. Het ging hier als het ware om een 'parasiet geïnduceerde waan': begonnen na een daadwerkelijke - maar vanzelf genezende infectie.

Een tweede mevrouw, begin 40, wist na een duikvakantie in Egypte zeker dat er zee-paardjes onder haar huid huisden. De witte substantie die te voorschijn kwam bij het uitknijpen was daar voor haar het bewijs van.

Een derde patiënte was een bejaarde dame van 80, die via haar kleinkinderen hoofdluis had opgelopen. Dankzij de gebruikelijke shampoo en lotions was ze daar snel van af. Toch stond het voor haar buiten kijf dat er een parasieten in haar lichaam rondwaarden. In haar wanhoop om op haar beurt de kleinkin-

deren te besmetten, sloot ze zich af van haar familie.

Tot slot werd een dertiger doorverwezen door een afkickkliniek. Hij ontwikkelde parasietenwaan als 'bijwerking' van het methadon-gebruik om van zijn heroïneverslaving af te komen. Hij tekende de beestjes na om te laten zien hoe ze eruit zagen.

In het lab

Kemperman: "In eerste instantie zeg ik tegen zulke patiënten: 'Ik zie op dit moment niets, maar zal het onderzoeken.' En dat doen we ook daadwerkelijk. Echt grondig. We bekijken huidmateriaal onder de microscoop en nemen bij twijfel testen af op schurft of andere parasitaire besmettingen. Daarnaast gaan we na of er sprake is van een onderliggend ziektebeeld waarmee de waan samen gaat; of dat er misschien hersenproblemen aan ten grondslag liggen. Niet zelden wordt voor oudere patiënten een consult bij de geriater aangevraagd. Je moet er toch niet aan denken dat je de parasietenwaan behandelt, terwijl je een hersentumor die een psychose veroorzaakt over het hoofd ziet?"

Vroom bedrog

Bij een primaire parasietenwaan schrijven artsen een anti-psychoticum voor om in

de hersenen het effect van de natuurlijk voorkomende stof dopamine te verminderen. Van oudsher wordt *pimozide* ingezet, hoewel dat wel heftige bijwerkingen kan hebben, zoals spiertrekkingen, stijfheid en hartritme stoornissen. Ook al ontbreken dubbelblinde placebo-onderzoeken, nu is de trend moderne, minder belastende antipsychotische middelen te gebruiken (*risperidon*, *olanzapine*).

Patrick Kemperman: "Dan is het natuurlijk de kunst hoe je zo'n patiënt kan bewegen het medicijn in te nemen en een tijdje door te slikken, zelfs als de waan is verdwenen. Tot voor tien jaar geleden gebeurde dat nog wel door de apotheek opdracht te geven de pillen in een doosje zonder bijsluiter mee te geven (*da sine prescriptio*). Dat wordt inmiddels als onethisch beschouwd; bovendien zijn mensen dankzij de media en internet veel kritischer geworden. Daarom lezen we nu bijvoorbeeld samen met een patiënt de bijsluiter door en onderstrepen dat het middel 'ook de jeuk wegneemt'. Noem het vroom bedrog waar de patiënt baat bij heeft. En dan nog blijft het een gevoelig punt. 'Dokter, u bent een held dat u me genezen hebt. Maar snapt u dat nou? Sommigen denken nog steeds dat ik het allemaal verzon,' hoor je dan.'" ❏

Folie à deux

Gedeelde smart is wel eens dubbele smart. Soms ontwikkelt iemand uit de naaste omgeving van een patiënt, meestal een familielid, dezelfde waan. Ook hij of zij raakt ervan overtuigd dat er parasieten in het spel zijn en helpt de partner of het gezinslid krabben op moeilijk bereikbare plaatsen. Het komt zelfs voor dat de huisgenoot 'aangestoken' wordt en identieke jeukklachten krijgt. Als de eerste patiënt met succes wordt behandeld, verdwijnt de waan doorgaans automatisch bij de tweede.